మా సంసారాలు

తెకుమళ్ల కామేశ్వరరావు

"ప్రియమైన తమ్ముడికి,

ఈమధ్య నేను చేసిన ఒకపరిశోధనసంగతులు నీకు తెలియజెయ్యాలని బుద్ధిపుట్టి, దీనివల్ల నీకు కలిగే లాభ మేదేనా వుంటే కలుగుతుందని, యీ వుత్తరం, అనేకపనుల్లో తెరిపిచేసుకుని రాస్తున్నాను.

"నేను యెన్నోమార్లు అనుకున్నాను, ఆడదాని సంసారం చాలాకష్టమనీ, మొగవాడి పనిలాగు సుళు వైనది కాదనీ, మొగవాడిపని యేముంది—యిట్టేభోం చెయ్యడం, వెళ్లడం, ఆఫీసులో కూచోడం, యింటికి రావడం ; ఆడదో మరి, పొద్దున్న అయిదుమొదలు రాత్రి పదకొండింటివరకూ తెరిపిలేకుండా కాలు వం చడానికేనా వీలులేకుండా, నడుమువాల్చడానికేనా అవకాశం లేకుండా పనిచేస్తూవుండవలసిందే అని. అంచేత యెప్పుడూ మాఆవిడే నాకంటే యెక్కువ కష్టపడుతూందనీ, పాపం! దానిఋణం నేను యెప్ప టికీ తీర్చుకోలేననీ అనుకునేవాణ్ణి. కాని యెప్పుడెప్పు డేనా కొంచెం పరిశీలించి చూసేవాణ్ణి. చూస్తే యెంత సేపూ కడిగిందే కడగడం, తుడిచిందే తుడవడం, చేసిందే చెయ్యడం అని అనిపించేది. అయినా నాపరిశీలనే తప్పని నాలో నేను బుద్ధిచెప్పుగుని వూరుకునేవాణ్ణి. ఈపరిశీలనయినా యెందుకొచ్చేదంటే, ఎప్పుడేనా 'ఈ పుస్తకం చదువు, ఇది యెంతో బాగుంటుంది, ఇది చదువు' అనేవాణ్ణి. కాని ఆపుస్తకం మొదటిపుటేనాయె ప్పుడూ తిప్పివుండడం నేను చూసివుండలేదు. అంతటితో ఆపుస్తకంమీద నాకూ, దానికీ కూడా విరక్తి పుట్టి పోయేది. 'పోనీ, నువ్వు పుస్తకాలు చదవక్కర్లేదులే. ఇంటికి తెప్పిస్తూన్న ఆంధ్రపత్రిక చదువు, చాలు. నాకు అంతకంటే నువ్వు మరేమీ వుపకారం చెయ్యక్కర్లేదు. అసలు నువ్వుకూడా చదవడానికనే నేను తెలుగుపత్రిక తెప్పిస్తున్నాను' అని అనేకసార్లు చెప్పేను. కాని ఆ పత్రికేనా అది చదవగా నేను యెన్నడూ చూసివుండ లేదు. 'పాపం! పని తెరిపిలేదు. అంచేత చదవలేదు' అని అనుకునేవాణ్ణి. అంతేకాని మరొకమోస్తరుగా బద్ధకమనిగాని, పనులు తెముల్చుకోలేదని కాని యెన్నడూ అనుకోలేదు. ఎప్పుడెప్పుడేనా మీవదిన కుచ్చెల కథ తీసేది. అదేనా నాలుగు బంతులు చదివేది. అంతటితో సరదా, ఉత్సాహం తగ్గిపోయేవి. ఏకొడుకు వెధవో చదవనియ్యకుండా వున్నాడు, ఈవెధవలతో చదువేమిటి నామొహ మని వాళ్లని నాలుగుతిట్టి చరుపులు చరిచి ఆపుస్తకం ఒకమూలకి గిరవాటేసేది. ఈ మోస్తరుగా నడిచింది కాలం.

"ఆమధ్య మా మామగారు 'కూతురినీ, పిల్లలినీ ఒకమారు మావూరు పంపించు, నాలుగురోజులిక్కడుండి వస్తారు' అని వుత్తరం రాసేరు. 'నేను అనేక పనుల్లో వుంటున్నాను. నా కిప్పుడు వీలులేదు' అని చెప్పి వుత్తరం రాసెయ్యా లనుకున్నాను. కాని 'ఇంతకంటే మనకు మరొకప్పుడుమట్టుగు తెరిపి తగలదు తుందా' అని అనిపించీ, ఇంతకీ మరొక కారణముంది కూడా, మరేం లేదు, నేనొక్కడినీ సంసారం చేసి చూస్తే యెలాగుంటుందో, మాఆవిడ పడ్డ కష్టాలన్నీ నేనూ పడి తెలుసుకుందామనీ యోచనకలిగి, ముఖ్యంగా యీ పరిశోధనకోసమే దాన్ని పుట్టింటికి పంపేసేను. వెళ్లేటప్పుడు అది పిల్లలనందరినీ తనతో తీసికెళతా నంది. కాని నేనే వాళ్లని విడిచిపెట్టలేక పెద్దవాణ్ణి మాత్రం నాదగ్గిర వుంచుకొని చిన్నవాళ్లనిద్దరినీ తనతో తీసికెళ్లమన్నాను. పెద్దవాణ్ణి నాదగ్గిరే వుంచుకొన్నాను. వెళ్లేముందరే మీవదిన నన్ను 'ఒటేల్లో జేరిపొండి. లేకపోతే మీరు నెగ్గలేరు. పోనీఅంటే ఆవు, దూడ వున్నాయి. వాటికి చాకిరీ చెయ్యాలి. ఈపాట్లు పడలేరు. వంట గింట పెట్టుగోకండి. ఆవెధవకుక్కరు మళ్లా పైకి తీస్తారేమో' అంటూ హితంచెప్పింది. నేను అన్నిటికీ 'ఉ' కొట్టేను. అదీ వెళ్లిపోయేక కుక్కరు పైకితీసి వండుకోడం ప్రారంభించేను. కుక్కరుసంగతి నీకు తెలియనేతెలుసు, అదెంతసుళువో. అమృతంలా వుంటుంది పచనం. అయిదునిమిషాలపని, అంతే.

"నా కొత్తసంసారంలో నౌకరివాడు తనపని తను చేసుకుపోయేవాడు, దాసీది దానిపని అది చేసుకుపోయేది. ఆచారవ్యవహారాల్లో మీవదినెపనికీ, నా పనికీ యెంతేనా భేదముంది. తను అంటూ సంటూ అని పేరు చెప్పి, గిన్నె తగిలినా తగలకపోయినా సరే, చేతులు కడుక్కునేది. మరి నేనో, అంట్ల గిన్నెలు ముట్టుగున్నా సరే చేతి కేదేనా అంటుకుంటేనే చెయ్యి కడుక్కునేవాణ్ణి, కాని లేకపోతే మానేసేవాణ్ణి. ఈ మోస్తరుగా నీళ్ల ఖర్చు తగ్గిపోయింది. ఇల్లు యెప్పుడూ తేమగా వుండక, పొడిగా శుభ్రంగా వుండేది. నీటిలో మునిగి తేలుతూ వుండకపోడంవల్ల నా కాళ్లూ చేతులూ వొరిసిపోలేదు.

"మీ వదినకి యిరవైయారు రకాల మడి. తలకు నీళ్లుపోసుగుంటే ముట్టుగోవచ్చు కొన్ని. కంఠస్నానం చేస్తే ముట్టుగోవచ్చు మరికొన్ని. మడిబట్ట కట్టుకుంటే ముట్టుగోవచ్చు కొన్ని. బట్ట లేకుంటే—దానికే పెద్దమడి అనిపేరు—ముట్టుగోవచ్చు మరికొన్ని. నాతో యిన్ని రకాల మడి లేదు. చెయ్యి శుభ్రంగా వుంటేసరి, అన్ని వస్తువులూ ముట్టుగోవచ్చు. అంతా వొక్కమడే. ఇన్ని రకాల మడి వున్నా మీవదినెకి కొన్నికొన్ని రోజుల్లో కొన్నికొన్ని పనికి రావట! ఆదివారంనాడు వుసిరీపచ్చడి ముట్టుగోదు! అమావాస్యనాడు పెద్ద బచ్చలికూర వండదు! నాతో యిలాంటి చిక్కు లేమీ లేవు. పైఆచారాల్లో వేటినీ నేను పాటించలేదు, జ్ఞానవంతులిని నమ్మించగలిగిన అంశం వాటిలో వొకటే లేదు కాబట్టి.

"మీ వదినె యెప్పుడూ దాసీదాన్ని రాచ్చిప్పలూ, రుబ్బురోలూ, పాలకుండా కడగనిచ్చేదికాదు. ఆచారానికి పనికిరాదుట! కాని తక్కినవాటికీ వీటికీ భేదం నాకేమీ కనబడనందువల్ల వాటినికూడా దాసీదానిచేతే కడిగించేవాణ్ణి, తరవాతిసంగతేమైతే అదవుతుందని. ఎవళ్లమట్టుకు వాళ్లు వాళ్ల పనులన్నీ చేసుగుపోతూ వుండేవాళ్లు. కొసకి కూరలదానితోనైనా నే నెప్పుడూ రెండుమాటలకంటే యెక్కువ ఆడి యెరగను. ఆఖరికి నా కనిపించింది, ఆసంసారమంటే యెంత సుఖమో అనీ, యెంత సులువో అనీ, మొగవాడు పడేపాటులో యిది యెన్నోవంతో అనీ. ఎటొచ్చీ సాయంత్రం షికారుమట్టుకు నష్టపోయేవాణ్ణి. ఎంచేతంటే, పనిచేసే మనిషి అంట్లకోసం ఆవేళకే వస్తుంది. అటుతర్వాత దూడలు వస్తాయి. పాలుతీసేవాడు వస్తాడు. అంచేత సాయంత్రం షికారువెళ్లడానికి వీలులేకపోయేది. పొద్దున్న వెళ్లడానికి వీలుండేదికాదు. అదొక్కటే యిబ్బందని అనిపించింది.

"చెబితే నువ్వు నమ్ముతావో నమ్మవో—మీవదినె యింట్లో లేకపోయింది, ఎన్ని పనులు చేసుగోవలసి వచ్చిందో అని నాకు ఒక్కనాడేనా అనిపించలేదు. ఆవూళ్లో అదీ పిల్లలూ క్షేమంగా వున్నారో లేదో అన్నమాటేగాని మరేమీ నాకనిపించలేదు. ఇలాగుంటూ వుండగా—రెణ్ణెల్లయింది అది వెళ్లి—మామగారి దగ్గరనుంచి వుత్తరం వచ్చింది—'మీవూరికి పిల్లను పంపిస్తున్నాను. రైలు మీవూరికి రాత్రి పదింటికి వస్తుంది. పిల్లలతోటి వస్తూందికాబట్టి నువ్వు రైలు స్టేషనికి వచ్చి జాగ్రత్తగా వాళ్లని యింటికి తీసుకువెళ్లవలసింది' అని. 'సరే' అని అనుకున్నాను. అది వచ్చేరోజున నేను ట్రైయినికి వెళ్లేను, పిల్లాడితోకూడా ట్రయినుమీద వచ్చింది. అందరం యింటికి ఎద్దుబండిమీద వచ్చేసేం. పిల్లలూ తనూ వాళ్ళవూళ్లోనే సాయంత్రం భోంచేసి రైలెక్కుతారని యెరిగివుండడంవల్ల నేను వాళ్లకి వంటప్రయత్నం చెయ్యలేదు. ఏదో కబుర్లన్నీ చెప్పుగున్నాం. ఇంతట్లోకి తను లాంతరుపట్టుగొచ్చి 'మీచెయ్యి ఇలా చూపించండి' అంది. 'ఏమీ యెందు'కన్నాను. 'చూపిద్దురూ, యెందుకో' అంది. పెళ్లానికి గాక మరి వూళ్లోవాళ్ళకా చనువని చెయ్యి చూపించేను. చూసింది. 'ఆచెయ్యి యియ్యండి' అంది. ఇచ్చేను. 'ఏదీ కాళ్లు చూపించండి' అంది. 'ఎందుకూ' అంటూ కాళ్లుకూడ చూపించేను. చూసి ఆశ్చర్యంతో 'మీకాళ్లూ, చేతులూ యీపాటికి వొరిసిపోయి నాకాళ్లూ చేతులులాగే వుంటా యనుకున్నాను' అంది. ఇంటిదగ్గిర వంటచేసుగుంటున్నానని నేను వెనకే వొకవుత్తరంలో రాసేనులే. 'అయితే యెలాగున్నా'యన్నాను. 'రాళ్లలాగున్నా'యంది. 'అదే

మొగాడిసంసారానికీ, ఆడదాని సంసారానికీ భేద' మన్నాను. 'మీ అనాచారపు పనులుచూస్తే నీళ్లకి కూడా భయమే, లేకుంటే కాళ్లూ, చేతులూ వోరిసి పుచ్చిపోయి వుండవూ యీపాటికి' అంది మీ వదినె కాళ్లూ, చేతులూ యెప్పుడూ వోరిసి పుచ్చి పురుగులోడుతూ వుంటాయి. ఆసుపత్రినుంచి నేననేకసార్లు మందు తెచ్చియిచ్చేను. నేను చెయ్యగలపని అంతే. తనెప్పుడూ తనకు తోచి మందుపెట్టుకున్న పాపాన్నిపోలేదు. నేను పోరగా పోరగా యెప్పుడేనా మందు పెట్టుకునేది.

"తెల్లారింది. ప్రయాణపు బడలికచేత ఆరింటికి లేచింది. నౌకరీవాడు వచ్చేడు. వచ్చినవెంటనే నాలుగు తిట్లు తిన్నాడు. 'ఇంతఆలస్యంగా వచ్చేవేం వెధవా?' అన్నది మొదటివాక్యంగా. ఆతిట్లు చెవుల్లో పడి నేనూ లేచి మళ్లా రెండునెల్లకి విన్నానుకదా యీ కంఠస్వరమని మనస్సులోపల సంతోషించేను. వాడు 'అమ్మగారూ, అగ్గిపెట్టె యిత్తారా అండి, కుంపటి యెలిగెత్తా కాపీకి' అన్నాడు. 'అగ్గిపెట్టె అడుగుతావుట్రా వెధవా? నువ్వు ముట్టుగుంటే అగ్గిపెట్టె యెందుకేనా పనికొస్తుందిట్రా, పెంటమీద పారేసుగోవాలికాని? నీఅనాచారం పనులు నాదగ్గిర పనికిరావు, నీ అయ్యగారిదగ్గిరగాని' అని మొదలెట్టింది. వాడు వూరుకున్నాడు. ఒక తాటికమ్మ పట్టుకొచ్చేడు. అది వెలిగించియిచ్చింది ఆనిడ......పళ్లుతోముకుంటూవుంటే కాపది వచ్చింది. వచ్చి 'అమ్మగారొచ్చేరా అండి. చాలాకాల మయిందండి యెల్లి' అంది. ఆమాటలకి జవాబుకమోసు! 'ఇంత ఆలస్యంగా వచ్చేవేం? ఇంకా అయ్యగారే పనిచేస్తున్నారనుకున్నావేమిటి? ఎవళ్లేనా బ్రాహ్మలన్నవాళ్ల యింట్లో, యిప్పుడా పాచిపనిచేస్తారు, అడిగేవాళ్లు లేకగాని?' అని మొదలెట్టి కోపపడింది. అది వూరుకుంది. కాలకృత్యాలయేక అంట్లు-అంటే కుక్కరుగిన్నెలు-దాసీదానికి పడేసింది. నేను వంటింటిపక్కని వసారాలో కూచున్నాను, చంటిపిల్లాణ్ణి దగ్గిరపెట్టుగుని. మీవదినె వంటగదిలో కాలుపెట్టి వొక్కగంతు యీవలికి వేసింది. వేసి, 'నరకం, నరకం, మహానరక మంటే నమ్మండి. మహాప్రభో, యిలాంటి కొంపలో నాబోటి [దొక్క క్షణమేనా వుండగలదా? నేను వెళ్లేటప్పు డెలాగుంది? ఇప్పు డెలాగుంది? ఏమేనా అంటే నానోరు బయటపడడమేగాని.....' అని వొకచిన్న ఉపన్యాస మిచ్చి 'వారంరోజుల వరకూ యిల్లు సవరించుగోడమే అయిపోతుం'దని సూచించి సంస్కరణ మొదలుపెట్టింది. ఇంట్లోవున్న వుప్పులూ, పప్పులూ-నే ననాచారంగా ముట్టుకున్నానుగా మరి; అంచేత పనికిరావు—దాసీదానికిచ్చేసింది. నూనినేతిగిన్నె లివతలపారేసింది. పోపుసామగ్రి వాకిట్లోకే వచ్చింది. బుట్టలూ, తట్టలూ గోడవతల విసిరేసింది. ఇంట్లోవున్న బిందెదగ్గిరనుంచి గుల్లీవరకూ యివతల పడేసింది. ఇవన్నీ దాసీది తోమడానికే! నేను మాటాడకుండా అవతలికి వెళ్లిపోయేను; చెప్పి లాభమేమీ నాకు కనబడలేదు, అంచేత. ఇల్లంతా గోడలదగ్గిరనుంచి, పీటలదగ్గిరనుంచి కడిగేసింది. అంతపనీ అయేటప్పటికి తొమ్మిదింపావు అయింది. అప్పుడు బిందెపట్టుకుని గోదావరికి స్నానానికి బయలుదేరింది. ఒక అరగంటలో వచ్చింది. పొయ్యిలో నిప్పువేసింది. ఆఫీసుకి వెళ్లడానికి నేను కోటూగట్రా వేసుగున్నాను. 'ఓయ్! మధ్యాన్నం సెలవుపుచ్చుగువస్తా భోజనాని' కన్నాను. 'రండి అప్పటికి తెములుతుందిలెండి' అంది. నేను ఆఫీసుకి బయలుదేరేను. మా పెద్దబ్బాయికి దారిలో హోటేలులో భోజనంపెట్టించి స్కూలుకు దిగబెట్టేను.

మధ్యాన్నం వచ్చి భోంచేసేను. సాయంత్రమయింది. షికారు అలవాటు తప్పిపోడంచేత యింట్లోనే కూచున్నాను. దాసీది వచ్చింది. అంట్లగిన్నెలు అవతల పారేసింది మీవదిన. అంట్లు తోమింది దాసీది. దాసీది ఇల్లూడ్చింది, ఆవులసాలలో పనిఅంతా చేసింది. ఇంక వెళిపోతా నంది. అది వెళిపోతానంటే యేదోపని పురమాయించింది, మీవదిన. అబ్బాయీ! నే నెప్పుడూ కూడా చూడలేదు, దాసీదికాని, నౌకరుకాని యింటికి పోతానంటే సంతోషంతో మీవదిన యింటికి వెళ్లమనడం. ఏదోపని పురమాయించి వాళ్లు

యేడుస్తూవుంటే పంపడం. నెల అయినవెంటనే వాళ్లకి యెన్నడూ సరిగ్గా జీతంరాళ్లు యిచ్చి యెరగదు. నాలుగు రోజులు ఆలస్యంచేసో, లేక ఏదోకొంత యిచ్చేసి కొంత అట్టే పెట్టుకునో, యేదో యిలాగే చేస్తూవుంటుంది. నెలాఖరున వెంటనే జీతమిచ్చేస్తే వాళ్ల బద్ధకం బలిసిపోతుందిట. ఆ జ్ఞానం మరెవరికీ లేదు. గవర్నమెంటువారు యీ తెలివిలేకే మాకు నెలఅయిన వెంటనే జీత మిచ్చేస్తున్నారు...........దాసీది వెళిపోయింది. ఆతర్వాత అన్నంగిన్నె తీస్తూవుంటే దీపందగ్గిర రవ్వంతమసి కనపడినట్టనిపించి అంచుకింద నిదానంగా చూసింది చూస్తే ఆవగింజలో సగమంతమసి కనపడింది. దానితో దాసీదానిమీద మండిపడిపోయి, తప్పేలా తోముకుని, నూతిదగ్గిర స్నానంచేసింది.

"అటుతర్వాత వంటకి పొయ్యిలో నిప్పువేసింది. అప్పుడు నేను అన్నాను, 'పోనీ కుక్కరుతో వండు. కుక్కరువంటరుచి నీకు తెలుస్తుంది. మరింక విడిచిపెట్టవు' అని. 'ఆకుక్కర్లు గిక్కర్లు నాకు పనికిరావు, మీవంటలకేగాని. మనుష్యజాతి పుట్టినదగ్గిరనుంచీ వుంది యీవంట' అంది. దానికి నేను 'ఉండవచ్చులే. అదికాదు నేనుచెప్పేది. నీకు పని తెరిపి వుంటుంది. ఎందుకలా హూనమయిపోతావు పొయ్యిదగ్గిర? రెండుగంటలనర సేపు పొయ్యిదగ్గిరే కనిపెట్టుకుకూచుంటావు. పొగవల్ల కళ్లు చెడిపోతాయి. వేడివల్ల వొళ్లుచెడిపోతుంది. మరి కుక్కరయితే అయిదునిమిషాలలో పని అంతా పూర్తిచేసుకుని మరొకగంటసేపటికి వచ్చి భోంచెయ్యవచ్చు' అన్నాను. అందుకు తాను 'దానిరుచి బాగుండదు' అంది. 'అవును, దానిరుచి దానిది, పొయ్యివంటరుచి పొయ్యివంటది. బూర్లరుచి బూర్లది, గార్లరుచి గార్లది. ఒకదానితో వొకటి పోల్చగలమా' అన్నాను. ఏదైనా దాన్ని వొప్పించలేకపోయేను. పోనీకదా అని అప్పటికి వూరుకున్నాను. మరొకప్పటికి వాయిదావేసేను. వంటయేక భోంచేసి నిద్రపోయేము.

"మర్నాడు పొద్దున్న యేదో పెద్దపనివున్నట్టుగా పెంద్రాడే లేచింది మీవదిన. దాసీదాన్ని రానిచ్చి దానిదగ్గిర ఒకగంటన్నరసేపు లెక్చరిచ్చింది, నిన్న గిన్నెకు మసివుండడంమీద. అది యింటిదగ్గిర వున్నంతసేపూ పురుగు గొలికినట్టుగా గొలికేసింది. అది యెప్పుడేనా ఖర్మంచాలక ఒకమాట అంటేచాలు, మళ్లీ మరొకమాటు పెళపెళ మనిపించేసేది. 'భోంచేస్తూవుంటే నాతో చెప్పింది, 'దాసీదాన్ని యివాళ ఝూడించి విడిచిపెట్టేసేనండి' అని. అందుకు నేను 'నీమీద యెంతతప్పున్నా నేనెప్పుడేనా నిన్ను ఝాడించి విడిచిపెట్టేసేనా' అనిఅడిగేను. దానితోటి మొహం ఆల్చిప్పంత చేసుగుంది. సాయింత్రంవరకూ ధుమధుమలాడుతూనేవుంది. నాతో మాటాడలేను. పోనీ అని నేనూ వూరుకున్నాను. రాత్రి రాజీపడ్డాం.

"అబ్బాయీ! ఎందు కిన్ని చెప్పడం. మళ్లీ మొదలు-కూరగాయలదానితోటి, బియ్యపుమనిషితోటి, అపరదినుసులు తెచ్చే మనిషితోటి.—ఒకటేమిటి. ఒక అరగంటసేపు వాదిస్తేగాని ఒకకూరగాయేనా కొనదు. నిన్నటికినిన్న దాసీది పిడకలు తిరగవెయ్యలేదని గంటన్నరసేపు లెక్చరిచ్చింది. ఈఘటనలే నాకూ వచ్చేవి. కాని నేను దాసీమనిషితో 'ఆపిడక లివాళ తిరగవెయ్యాలి' అని ఒకమాట అనేవాణ్ణి. అది తిరగవేసేది. ఒక్కమాటతో తెమిలిపోయేదానికి ఒకగంటన్నరసేపు వుపన్యాస మివ్వడం. ఇదీ ఆడదాని స్వభావం. .... దాసీది చెప్పిందిట, నేను దానికి రాచ్చిప్పలూ, పాలకుండా తోమడానికి వేసేవాణ్ణనీ, రుబ్బురోలు దానిచేతే కడిగించేవాణ్ణనీ. అంచేత రాచ్చిప్పలూ, పాలకుండా దానికిచ్చేసింది. రుబ్బురోలుమీద పసుపునీళ్లు చల్లి పదిబిందెల పేడనీళ్లతో శుద్ధిచేసింది. ఇంకెందుకిన్నిసార్లు చెప్పడం, స్నానాలూ, కడగడాలూ, నీళ్లలో మునిగితేలుతూవుండడం మళ్లా మొదలు.... ఆఫీసువేళకి సరిగ్గా వంటచేసిపెట్టిన రోజు లేదు. లేనిపోని పనులు కల్పించుకుంటూవుంటే వేళ కెక్కడ వండగలదు? రాత్రి పదకొండింటికికూడా యిల్లు కడుగుతూన్న చప్పుడే, అవెన్ని పను లున్నాయోగాని.

"నూతిదగ్గిర పొరుగువాళ్లతో యుద్ధమయిపోతూవుంటుంది రోజురోజూ. ఒకొక్కప్పుడు మ

హాభారతయుద్ధమంత అయిపోతూవుంటుంది. నిన్న పక్కయింటివాళ్ల యింట్లోంచి కాకి అన్నం కెరడు యెత్తుకుపోయి మాపెరడుమీదుగా యెగురుతూపోగా పెరట్లో నాలుగు మెతుకులు రాలేయి. దానికోసమని పక్కయింటివాళ్లతో తగవులాడింది! ఏమని చెప్ప మన్నావు, పగలు పన్నెండుగంటలూ యీమోస్తరు గానే కాలక్షేప మయిపోతుంది. పుస్తకం ముట్టడానికేనా అవకాశ ముండదు. ఈమోస్తరుగా కాలక్షేపం చెయ్యడం మనతరంకాదు. ఏదైనా దాన్ని యెప్పుడూ పల్లెత్తుమాట అని యెరగను. తిట్టడంగాని, కొట్టడం గాని యెన్నడూ లేదు. తిట్టడంవల్లా, కొట్టడంవల్లా బాగుపడ్డసంసారం యింతవరకూ నాకు ఒక్కటేనా కనబడలేదు. అంచేత నే నెప్పుడూ దాన్ని యేమీ అనను. నేను చేసే పనేమిటంటే సలహా చెప్పడం, హితోపదేశం చెయ్యడం. అంతే. ప్రేమ, దయ వల్ల జయించవలసిందేకాని దీనికి మరొకదారి లేదు. ముమ్మాటికీ లేదు.

"నా ఒక్క సంసారమే యిలాగ వుందనుకుంటున్నావేమో! అన్నిసంసారాలూ యింతే. కోటికొక్కడేనా ఒకటి వేరుగా వుందేమో! అంచేతే నాకు ప్రత్యేకవిచారం లేదు. చదువుకొన్నవాడికీ, చదువుకోని ఆడదానికీ సంసారంచెయ్యడంలో యింత తేడావుందికదా అని నాకు ఆశ్చర్యం వేస్తూవుంటుంది. ఏపనికయినా చదువు అవసరమే. చదువుయొక్క లాభం తెలిసేక ఆడవాళ్లకి చదువువద్దన్నవాళ్లని గుండేసి కొట్టేసినా పాపంరాదు అని అనిపిస్తూంది. నిన్న మీ పెద్దపిల్లని చదువులో ప్రవేశపెట్టమని అంటూవుండడం చదువు వుపయోగ మెరిగే. అంతా క్షేమం.

ఇట్లు : నీ ప్రియసోదరుడు,

సూర్యారావు"

ఈమోస్తరుగా హఠాత్తుగా ముగించబడివుంది. వుత్తరం. పైవుత్తరం మాఅన్నయ్య దగ్గిరనుంచి వచ్చింది. నేను "భారతి" పత్రిక్కి యేదేనా వ్యాసం రాయాలనుకొంటూవుండగా యీవుత్తరం వచ్చింది. ఈఉత్తరమే వొకవ్యాసంలా గుండడంవల్లా-అంతకంటే ముఖ్యమైన సంగతి-దీనివల్ల జనులు నేర్చుకోవలసిన సంగతులు చాలా వుండడంవల్లా, యీనెల నా వ్యాసంబదులు యీ వుత్తరాన్నే పంపిద్దామని తలచి దీనికి 'మా సంసారా'లని పేరుపెట్టి భారతికి పంపించేను.

గమనిక

ఇకమీద భారతియందు 'పాతపాటల'ను ప్రకటింపజాలమని మనవి.

—భా. సం.